

HISTORISCH PLATFORM ROERMOND NIEUWSBRIEF

J A A R G A N G 10, N U M M E R 1 – A p r i l 2013

Op woensdag 22 mei 2014 heeft de **elfde** jaarlijkse HPR- bijeenkomst plaatsgevonden van het Historisch Platform Roermond. Deze vond plaats op de donateursbijeenkomst van Stichting RURA in het Forum te Maasniel. Voor de donateursbijeenkomsten zijn ook de deelnemers van het Historisch Platform Roermond (HPR) uitgenodigd. Rura heeft op verzoek de activiteiten van het Stadsarchief voor het HPR overgenomen. Niet doorgegaan

Het programma was als volgt:

- 19.15 uur Ontvangst.
- 19.30 uur Welkomstwoord door de voorzitter.
- 19.40 uur Inleiding door Bernhard Liemann: "Het gebruik van natuurboter kan niet worden toegestaan." Lokale noden en beleid in Roermond, 1914-1919.
- 20.00 uur Inleiding door Gerard van de Garde: 64 Roermondse heksen in 1613? – Nee!
- 20.20 uur Toelichting op de plannen van Stichting Feex door Hans van Bergen. De stichting wil in Roermond in 2014 een Heksenjaar organiseren met als doel het verbreden van de kennis van het cultureel erfgoed van Roermond.
- 20.35 uur Pauze.
- 20.50 uur Inleiding door Thijs Hannen: Van Bakker tot Brood. Henri Tijssen.
- 21.10 uur Inleiding door Jean Beyers: de Rijks HBS Roermond, een dissonant in deze bisschopsstad.
- 21.30 uur Sluiting door voorzitter.

Terugblik op de HPR- bijeenkomst 2012

De catalogus, waaraan tussen 1740 en 1742 gewerkt werd door de monnik Willem-Joseph Peeters, mag binnen het bibliothecarissenvak van die tijd een formidabele prestatie worden genoemd. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de vele registers die hij aanlegde, uit de kruisverwijzingen en uit de uitgebreide titelbeschrijvingen, en vooral ook uit de systematische consequentie waarmee Peeters zijn werk uitvoerde.

Gemeten in aantallen boeken was de bibliotheek op Europese schaal gemeten niet bijzonder groot. In de Duitse landen en Frankrijk bestonden tientallen bibliotheken met een bezit van tienduizenden boeken. Gemeten op de schaal van de Zuidelijke Nederlanden behoorde de katuizerbibliotheek wel tot de bovenste 10%, maar in diezelfde klasse bevonden zich nog tientallen andere collecties.

De catalogus is bewaard gebleven doordat de ambtenaar die in 1783 belast was met de opheffing van het klooster, François-Bernard van der Renne, hem nagelaten heeft. Via zijn achter-achterkleinzoon en een Arnheems antiquariaat kwam het document in 1952 in het Roermondse gemeentearchief terecht. Daar vond ik het in 1996. Het onderzoek naar de Roermondse katuizerbibliotheek resulteerde in een dissertatie waarop ik op 9 november 2012 bij prof. Peter Nissen in Nijmegen hoop te promoveren.

Roermondse wederopbouw monumenten

dhr. Chris Meys MA

De wederopbouwperiode (1940-1965) omvat zowel het herstel van in de oorlog verwoeste steden en dorpen alsmede de (vaak) grootschalige nieuwbouw. Het is vooral ook de periode van de grote stadsuitbreidingen en in het bijzonder de massale woningbouw. In de jaren voor de oorlog bestond er al een enorm tekort aan (goede) woningen. Na de oorlog werd de

woningnood door de regering als volksvijand nummer 1 bestempeld en voortvarend aangepakt! Steden en dorpen werden in een ongekend tempo uitgebreid.

De bouwstijl die werd gekozen, was soms vooroorlogs. Zo voerde men geregeld een plan dat door tussenkomst van de oorlog niet uitgevoerd was, alsnog uit. Ook werden veel verwoeste panden herbouwd. Daarnaast kwam nieuwe architectuur

tot bloei, de typische wederopbouwarchitectuur. Deze architectuur wordt gekenmerkt door het vele gebruik van beton, glas en staal. Op het vlak van de stedenbouw werden hele wijken in een keer ontworpen volgens de heersende 'wijkgedachte' ook wel in katholiek Zuid-Nederland de 'parochiegedachte' genoemd. De functiescheiding was daarbij heel

kenmerkend evenals een duidelijk afleesbare hiërarchie in het stratenpatroon en het vele gebruik van openbaar groen.

Roermond was vóór de Tweede Wereldoorlog bescheiden van omvang en bestond uit de binnenstad, Voorstad St. Jacob, Roerzicht, de Kapel en ten oosten van de spoorlijn de wijken Vrijveld en het Roermondse Veld. De gemeenten Herten, Maasniel en Swalmen waren nog niet geannexeerd. Na de oorlog breidde de stad in rap tempo uit. Er vond herbouw plaats van in de oorlog verwoeste panden en grootschalige nieuwbouw in met name oostelijke richting. De eerste uitbreidingen zoals de wijk De Kemp waren nog bescheiden van schaal. Later werden de uitbreidingswijken steeds groter, culminerend in de wijk de Donderberg, een woonwijk voor 13.000 inwoners. Typisch voor deze periode is ook de aanleg van allerhande infrastructuur zoals de bouw van een nieuwe Maasbrug, de bouw van de spoortunnel aan de Oranjelaan en de televisietoren. Op landschappelijk vlak is er in een kort tijdsbestek ontzettend veel veranderd als gevolg van de grootschalige grondwinning en de vele ruilverkavelingen.

Sinds de eeuwwisseling mag de naoorlogse architectuur en stedenbouw op een toenemende belangstelling rekenen. Een reden daarvoor is dat veel van de objecten uit de wederopbouwperiode (1940-1965) gelegen zijn in gebieden die geherstructureerd worden. Omdat de ontwikkelingen snel gaan, is het zaak tijdig de architectuur en stedenbouw uit deze periode te waarderen en eventueel te beschermen door middel van bijvoorbeeld het verlenen van een monumentenstatus aan een gebouw.

Op landelijk niveau heeft toenmalig minister Plasterk in het jaar 2007, 100 nieuwe rijksmonumenten aangewezen uit de eerste helft van de wederopbouwperiode (1940-1958). Deze nationale top 100 moest provincies en gemeenten enthousiasmeren om binnen hun eigen grenzen een inventarisatie uit te voeren en aan de hand daarvan een waarde stelling te maken. De gemeente Roermond heeft de handschoen opgepakt en met steun van de heemkundeverenigingen nieuwe gemeentelijke monumenten uit de periode 1940-1965 aangewezen.

De geest uit de fles

dhr. Johan Vermeij

De geest uit de fles vertelde iets over het waar, het waarom en wanneer omtrent de herkomst van de naam Heilige Geeststraat.

Wat kunnen we halen uit oude documenten als plattegronden, teksten en verhalen. Waar stond die kerk?

Wat was de oorsprong van deze kerk? Waarvoor diende deze en wat

zien we op oude kadastrale kaarten? Zijn er tekeningen van, of schilderijen?

Johan Vermeij legde de oude, bekende plattegrond uit 1786 van de kerk en het klooster over latere kadastrale kaarten. Zo was goed te zien welke delen veranderden, verdwenen, maar toch ook sporen hebben achtergelaten in de huidige bebouwing.

Ook kennen wij het halve panorama dat een Franse genieofficier schilderde vanaf één der torens van de Heilige Geestkerk (plusminus 1810). Verder toonde hij een plattegrond door landmeter Smabers getekend in 1787, ook in opdracht gemaakt van het stadsbestuur. Dit in verband met de kloostersluitingen voortvloeiende uit een decreet van keizer Jozef II van Oostenrijk uit 1784. Smabers moest alle kloosters opmeten in verband met de openbare verkoop.

Bij de opheffing van het klooster bedroeg het aantal zusters 21. Het klooster had verder vijf dames met hun kamermeisjes in pension en negen volle en vier halve pensionnaires en vijftien scholieren.

De straat ontleent haar naam aan de kerk van de H. Geest, die op de hoek met de Munsterstraat lag, met kerktorens tot bijna midden op de Munsterstraat. De H. Geest is de patroon van de armen; daarom de naam Tafel van de H. Geest voor de weldadigheidsinstelling die zich het lot van de minderbedeelde medemens aantrekt. Als iemand in de middeleeuwen van de H. Geest leefde wil dit zeggen dat hij door de armenmeesters in leven werd gehouden. Reeds zeer vroeg (1259), trof men in Roermond hospitaalbroeders van de H. Geest aan. Zij zullen vooral de verzorging van zieke passanten op zich genomen hebben. In 1361 werd een Kapel van de H. Geest omgevormd tot kapittelkerk voor het uit St. Odiliënberg veiligheid zoekende kapittel van St. Petrus, dat sedert dat jaar kapittel van de H. Geest wordt genoemd.

In 1559 werd het kapittelkerkje zelfs de kathedraal van het nieuwe bisdom Roermond. Pas 100 jaar later, in 1659, slaagden bisschop en kapittel er in het stadsbestuur te bewegen de "moederkerk" van St. Christoffel als kathedraal te mogen gebruiken. Dit is typerend voor de grote macht die een stadsbestuur vroeger uitoefende op het parochielevens. Men is net op tijd want in 1665 gaat de H. Geest kerk in vlammen op. Het complex viel daarna toe aan de zuster Penitenten (Franciscanessen) die er vertoefden tot de opheffing in 1786. De kerk is afgebroken in 1821. Restanten daarvan en van het oude klooster bevinden zich nog in panden aan de H. Geeststraat en Munsterstraat. In de zestiger jaren van de vorige eeuw kocht het echtpaar V., dat een winkel wilde beginnen in etalagemateriaal, pand H. Geeststraat nr 6.

Bij de verbouwing vonden ze onder de keukenvloer enkele schedels en botten. Een buurman raadde hen aan alles weer snel dicht te gooien, als de gemeente het te weten zou komen, dan zou de archeologische dienst komen en zou de verbouwing voorlopig stil worden gezet! En zo geschiedde. Andere graven in de kerk volgens de gevonden plattegrond:

Het graf van Jacobus a Castro, tot derde bisschop van Roermond gewijd in 1630. Toen de staatsen in 1632 Roermond veroverden had het bisdom veel te verduren. De bisschop

moest de domkerk ontruimen en aan de protestanten schenken. In 1632 verhuisde het kapittel naar de parochiekerk van St. Christoffel. Maar de vrije uitoefening van de eredienst werd belet. In 1637 kwam Roermond weer onder de Spaanse koning. De Heilige Geestkerk werd in 1637 opnieuw ingezegend door de bisschop. In 1639 overleed hij en werd begraven in de Heilige Geestkerk, op het priesterkoor.

Het graf van Johan van der Heijden, drossaart van Monfort. In 1710 spanden de erfgenamen van Johan van der Heijden een proces aan tegen Peter Janssen, een Roermondse visser van hervormde huize. Wat was er gebeurd?:

Van 1702 tot 1715 was de H.Geestkerk in gebruik door de hervormden. Peter Janssen, hervormd en visser van beroep, had samen met de kerkmeester het familiegraf van Van der Heijden geruimd om op die plek zijn overleden vrouw te kunnen begraven. Maar de familie van van der Heijden had het er niet bij laten zitten. Het feit dat de kerk was overgedragen, hield niet in dat de erfgenamen geen familierechten meer zouden hebben op het graf.

Peter Janssen werd veroordeeld tot 1.000 gulden boete en herstel van het graf in oude staat.

Zo konden we ons een beetje voor de geest halen hoe het er toen moet hebben uitgezien.

Rommel aan de Roerkade

drs. Lieke van Diepen

Van januari t/m mei 2011 heeft Grontmij een opgraving uitgevoerd aan de Roerkade. Het

onderzoek omvatte twee locaties: Nikolaasstraat (put 1) en Koolstraat (put 2). Recent zijn nog enkele onderzoeken uitgevoerd aan de Roerkade, maar hierop zal in een later stadium worden teruggekomen. De uitwerking van het onderzoek uit 2011 is nog niet zover dat hier al gedetailleerde resultaten kunnen worden gepresenteerd, het vondstmateriaal wordt nog gewassen , het zal dus blijven bij een algemene

weergave van het onderzoek en enkele bevindingen.

Zoals de titel van lezing aangeeft, was er soms, zoals wel vaker bij binnenstadonderzoek, sprake van "gerommel". Ten eerste moest de Roerkade verschillende keren worden afgezet en volgebouwd met materiaal. Ten tweede lagen de percelen er bij de start van het

onderzoek rommelig bij. Ten derde werd het archeologisch graafwerk nogal bemoeilijkt en soms noodgedwongen stilgelegd door civieltechnisch werk, zoals het aanbrengen van het stempelraam en laswerkzaamheden. En tenslotte was de bewegingsruimte in de putten beperkt door het stempelraam en de aangetroffen muren. Er moest dus worden gewerkt met kleine kranen, dat wil zeggen dat er niet snel kon worden ontgraven en dat bovendien de stort meerdere keren moest worden omgezet voordat deze op een wagen kon worden weggebracht.

De opgraving werd in drie fasen uitgevoerd. Eerst werd ten behoeve van de soilmixwanden een smalle sleuf rond de putgrens ontgraven, vervolgens werd in beide putten eerst de bovenste meter onderzocht. Als laatste werd de put dieper ontgraven tot ca. 4 m beneden maaiveld.

Aan de Koolstraat werd het onderzoek na het onderzoeken van de eerste meter echter niet vervolgd. In deze put werden verschillende archeologische waarden aangetroffen: verschillende fasen muurwerk in baksteen en mergel, keldergewelven, beerputten, goten, een haardplaats, een keienstraatje en een pijpenoven.

Ook aan de Nikolaasstraat werden veel archeologische vondsten aangetroffen, uiteenlopend van ca. 1200 tot ver in de 20e eeuw: verschillende muren en kelders in baksteen en mergel, vloeren, een stortkoker, een waterkelder die is gebruikt als beerkelder, houten tonputten, een mergelput, een haardplaats en tenslotte kwam onder al deze resten een oude watervoerende geul tevoorschijn volgestort met leren knipsels en schoenen en runderbotten en hoorns.

Afgezien van de spectaculaire vondsten uit deze geul werden ook in de verschillende beerputten prachtige vondsten aangetroffen, zoals een houten napje, een rieten mand, fragiel glaswerk, compleet aardewerk en een metalen grape.

De resultaten van het onderzoek bevatten een groot potentieel. Vooral nu het materiaal dat RURA in vele jaren heeft verzameld eveneens is ontsloten. Nadat de basisrapportage van dit onderzoek is afgerond, willen we toewerken naar een grote publicatie. Deze zal het stadsdeel tussen Roer en Markt omvatten en daarbij zal al het oud (denk bijvoorbeeld aan de Luifelstraat) en nieuw onderzoek worden betrokken.

Lieke van Diepen – Grontmij Nederland B.V.

Het HPR

Sinds mei 2003 presenteerde het Historisch Platform Roermond (HPR) 50 goed bezochte lezingen. Nu, 10 jaar verder, geven wij, het HPR- team, het stokje door aan Stichting RURA. Wij danken lezinggevers voor hun belangstelling en leden en wensen hun veel interessante, cultuurhistorische bijeenkomsten bij Stichting Rura.

Meer gegevens en de nieuwsbrieven (2004-2013) van het HPR vindt u door "HPR Roermond" te googelen. De websites van o.a. het gemeentearchief Roermond.

<http://www.roermond.nl/gemeentearchief>

www.historieroermond.nl

www.rura.nl

Met vriendelijke groet, De stuurgroep HPR

2013

2014 in de FORUM / RURA:

Roermond, 1914-1919 - In 2014 is het honderd jaar geleden dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Een oorlog op zo'n grote schaal was nog niet eerder voorgekomen. Nederland was officieel neutraal maar had wel degelijk te maken met de gevolgen. In augustus 1914 arriveerden de eerste Belgische vluchtelingen na de inval van de Duitsers in België. De grenzen werden gesloten zodat families moeilijk met elkaar in contact konden komen. Economische betrekkingen met de aangrenzende buitenlandse gebieden gingen verloren. Dit was belangrijk in onze regio want Holland was immers ver weg.

Heksenprocessen - Het onderzoek van Charlotte Ruijs en Gerard van de Garde naar de heksenprocessen van 1613-1614 is - na vele jaren - afgerond, net op tijd voor de herdenkingsmanifestaties in het 'heksenjaar' 2013-2014. In de Spiegel van Roermond zullen hierover twee artikelen verschijnen. U kunt een voorproefje verwachten met de verhalen over enkele opvallende slachtoffers en de belangrijkste conclusies.

Thijs Hannen over Henri Tijssen - De inleiding van Thijs Hannen handelt over Henri Tijssen, componist, pianist, dirigent en MENS! Henri Tijssen (Roermond 1862 - Enschede 1926) was een Nederlands componist en dirigent. Hij werd bekend door het componeren van het Limburgs volkslied, dat hij in 1909 schreef. Hij was toen dirigent van het Roermonds Mannenkoor.

De Rijks HBS Roermond - In 1864 koos de veel geroemde negentiende eeuwse staatsman, liberaal Jan Rudolf Thorbecke, Roermond als één van de vijf vestigingsplaatsen voor een Rijks HBS met

vijfjarige opleiding. De vraag waarom Roermond deze eer te beurt viel en wat de betekenis was van deze school voor de stad leidde tot een boeiende zoektocht in archieven en kranten. Een verslag.